

DET 19. ÅRHUNDREDE

Emanuel Halicz: *Russia and Denmark 1856-1864. A Chapter of Russian Policy towards the Scandinavian Countries.* (C. A. Reitzel's Forlag, 1990). 614 s.

Perioden fra freden i Paris 1856, der afsluttede Krimkrigen, til freden i Wien 1864, der afsluttede krigen mellem Preussen/Østrig og Danmark, var begivenhedsrige år med langtrækkende forandringer i Europas magtpolitiske forhold. Emanuel Halicz fremhæver som de vigtigste, at Bismarcks Tyskland blev født, og Rusland mistede hegemoniet i Østersøområdet, at Danmark gled ud af storpolitikken, som det siden 1848 havde været indblandet i på grund af hertugdømmerne, at skandinavismen brød sammen, og at Sverige valgte neutralitetspolitikken.

Halicz's nye store bog kan læses som en videreførelse og udvidelse af hans »Danish Neutrality during the Crimean War 1853-1856«, der kom i 1977. I nærværende værk behandler han igen udførligt Skandinaviens forhold under og efter Krimkrigen, idet det er hans overbevisning, at begivenhederne havde fundamental indflydelse på Ruslands holdning ikke blot til Sverige, men også til Danmark og det slesvig-holstenske problem.

Ifølge Halicz har historikerne undervurderet Skandinaviens og især Danmarks betydning for russisk politik og strategi i de år, og han inddrager et vældigt materiale som dokumentation for sin opfattelse. Omvendt fik Ruslands holdning ikke alene stærk indflydelse på Skandinaviens historie og specielt på forløbet af den dansk-tyske konflikt, den giver også, forklarer Halicz, en nøgle til forståelse af årsagerne til Danmarks politiske og militære nederlag og

til Preussens dominans i kampen for tysk enhed. »Preussens sejr over Danmark var et kæmpeskridt mod udførelsen af Bismarcks plan.« (s. 13).

Da czar Alexander II. i april 1856 udskiftede den mangeårige udenrigsminister grev Nesselrode med fyrst Gorchakov, betegnede det et skifte i russisk udenrigspolitik, som var nødvendiggjort af Krimkrigens udfald. Nederlaget havde svækket Rusland militært, og Pariserfredens vilkår føltes som en yderligere ydmygelse. For at genvinde Ruslands plads i Europa og opnå forandringer i fredstraktatens hårde krav måtte regeringen i St. Petersborg søge alliancer. Den tidligere alliance med Østrig havde været værdiløs, fordi Østrig viste sig at være svag, og det ovenikøbet var Ruslands hovedmodstander på Balkan. Preussen var i 1856 endnu ingen virkelig stormagt, og Storbritannien var stadig Ruslands modstander både på Balkan og i Asien. Den nødvendige konklusion var at søge tilnærmelse til Frankrig. Russerne regnede med Frankrigs hjælp til genrejsning af landets økonomi og udviklingen af dets jernbaner og industri. Franskmandene så i Rusland muligheden for store kapitalinvesteringer og et marked for Frankrigs industrivarer. Men årene 1856-63 skuffede forventningerne; der undertegnedes ingen venskabstraktat, og Frankrig var uvillig til at lempe Pariserfredens bestemmelser.

Det polske oprør i januar 1863, og russernes brutale nedkæmpning af det, skabte et anspændt forhold til Frankrig, og i de følgende år var uoverensstemmelserne støt voksende.

Dermed øgedes Ruslands interesse i en tilnærmelse til Preussen. De personlige relationer mellem czaren og den preussiske konge var allerede fra 1856

styrket ved årlige møder mellem de to monarker, og fra det nævnte år voksede Preussens rolle, selv om det først var under den polske opstand i 1863, da Ruslands forbindelse med Frankrig blev brudt, at det lykkedes Bismarck at gøre Ruslands politik afhængig af Preussen. Efter Alvensleben konventionen blev venskabet med Preussen gjort til grundlag for russisk politik.

I fremstillingen af disse diplomatiske manøvrer viser Halicz, hvilket raffineret spil Bismarck drev mod Rusland. Han overbeviste den russiske regering om, hvor vigtigt det var for den, at han, Bismarck, beholdt ledelsen af preussisk politik, fordi han var det eneste og sidste værn mod de liberale og demokratiske kræfters overtagelse af magten i Tyskland. Han skræmte czaren og Gorchakov ved bestandigt at klage over sin yderst vanskelige situation i den hjemlige politik, vanskelighederne med at bevare de rette forhold til de mindre tyske stater, preussiske diplomaters uenighed med hans udenrigspolitik (her kunne han referere til gesandten i Paris, Goltz, som ønskede en alliance med Frankrig), modstanden fra kong Wilhelm, der var utilfreds med Bismarcks moderate politik og truede med at abdicere eller udnævne en ny regering. Ruslands tilnærmelse til Preussen betød en afkøling af forholdet til Danmark. En anden grund til de køligere forhold var de forandringer, der havde fundet sted i Danmark. Kongerigets overgang fra et enevældigt monarki til en konstitutionel stat med et demokratisk system var ikke velset i St. Petersburg. Den russiske gesandt i København, Ungern-Sternberg, rapporterede hjem i februar 1856, at ikke alene var det gamle konservative parti blevet fjernet fra magten, men det var »lammet af demagoger og demokrater, og den kongelige autoritet var afhængig af de uværdigste mennesker.« (s. 94)

Et andet problem, der foruroligede den russiske regering var konflikten mellem kongeriget og hertugdømmerne, der efter dens mening ikke så meget var en national konflikt som et overgreb mod de konservative kredse i hertugdømmerne, hvor den danske regering var tilbøjelig til at påtvinge dem demokratiske institutioner. Endelig var man i Rusland også urolig over skandinavismens genopblomstring efter Krimkrigen. Selvom den ikke var så fremtrædende som i 1840'erne, blev den betragtet som en trussel, fordi Frankrig formodedes at stå bag den. Da de skandinaviske og nationalliberale kredse i Sverige og Danmark i 1863 udtrykte stærke sympatier med det polske oprør, bidrog det kun til at øge Ruslands uro, som ikke blev mindre af, at Bismarck meddelte St. Petersburg et rygte om, at Frankrig havde en flåde og et landgangskorps parat til at trænge ned i Østersøen og angribe Gdansk.

Halicz bruger et langt kapitel på »januaroprøret i kongeriget Polen« og dets betydning for europæisk politik. Efter hans mening har forholdet mellem den polske krise og Danmarks skæbne i 1864 langfra fået den opmærksomhed, det fortjener, fordi de politiske forandringer i Europa i forbindelse med krisen fik »en kolosal indflydelse på Danmarks fremtid«. (s. 278)

Det var lykkedes Bismarck at fastholde Ruslands venskab med Preussen, samtidig med at han sikrede Østrigs fortsatte isolation, så han kunne bruge denne magt som et redskab i Preussens hænder under udførelsen af sin plan om en krig mod Danmark under de mest favorable forhold. – Europa overlod Danmark til alene at udkæmpe dysten med de tyske staters samlede magt, lyder Halicz's barske kommentar. Den dansk-tyske krig kunne kun føres, fordi det polske oprør var afsluttet. Det havde svækket Frankrig diplomatisk og

Rusland både diplomatisk og militært, og det havde skabt betingelserne for at begge disse magter ville tillade Østrigs fjernelse fra Tyskland og Preussens triumf.

Halicz går grundigt til værks i sin behandling af de danske regerings politik i de skæbnesvangre år. Hele den sørgelige historie om vore nationalliberale politikeres fejlbedømmelse af landets situation og udlandets reaktioner bliver beskrevet på grundlag af diplomatiske og andre samtidige aktstykker. Hans egen vurdering af den danske politik forekommer på denne baggrund forbavsende mild, og man fornemmer en sympati med de danske beslutningstagere i en konflikt, der var så kompliceret »og bevidst forkludret af tyske jurister og politikere.« (s. 110)

Det er et stort og umådeligt fængslende værk, Emanuel Halicz har skrevet. Det vil være uundværligt ved ethvert fremtidigt arbejde med 1850'ernes og 60'ernes danske udenrigs- og sikkerhedspolitiske historie.

Johs. Nielsen

Morten Meisner: *Grevinde Danner – en oprørske kvinde*. (Politikens Forlag, 1990). 238 s.

Bogen er smuk med grønt lærredsbind og fint papir. Smukke billeder. Man griber den med glæde og læser den med et par forbehold, Morten Meisner har lagt vægt på det historiske, mindre på det biografiske, og skal man være ond, er den en lille smule kedelig, men selvfølgelig: grevinde Danner og Frederik 7. var heller ikke så forfærdelig morsomme.

Det biografiske stof om grevinde Danner er åbenbart begrænset, men vi får gennemgået de indviklede forløb omkring Danmark-Slesvig-Holsten-

Tyskland og de utalige intriger i den hjemlige politik.

Louise Rasmussen, »Die Rasmussen«, som tyskerne kaldte hende, var ikke noget fint papir, født udenfor ægteskab og til sit held indført på Det kongelige Teaters balletskole igennem moderen, der en tid var pyntekone ved teatret.

Louise havde ikke noget kunstnerisk talent, men danseskolen gav hende holdning og mulighed for forbindelser. Hun fandt de to mænd, der blev afgørende for hendes videre skæbne: bogtrykker Carl Berling og kronprins Frederik, den senere Frederik 7.

Louise og Berling indledte et forhold, der på sin vis holdt livet ud. Han lærte hende kultur, hjalp hende til en modeforretning, da hun forlod balletten, og siden dannede de trekant med kronprinsen-kongen. Berling blev en af Frederik 7.'s mest indflydelsesrige rådgivere.

Louise ville gerne giftes med Berling, men hans familie sagde nej, hun havde ikke det bedste rygte. De fik et barn sammen, han kom i pleje og endte som voksen i England, hvor han blev godsejer. Og da Louise ikke kunne få sin elsker og sin elskede, satte hun alting ind på at få den kongelige ven, og han var mere end villig efter to mislykkede ægteskaber.

De blev altså gift, den 7-8-1850, hvor Frederik var blevet konge og ikke skulle spørge sin far til råds. Regeringen var imod, og der blev heller ikke givet officiel meddelelse om dette ægteskab, som var »til venstre side«. Først 6 år efter kom Louise, nu grevinde Danner i Hof- og statskalenderen, og megen modgang måtte hun døje i form af modvilje og forargelse, til tider direkte chikane.

Grevinden brød sig ikke om det fine rak og satsede derfor på Bonde-